

ԳՐԱԿԱՆ

ՍԵՒ ԳՈՅԺԸ

«Տե՛ս ինչպէս գեղեցկացուց Մանր, բրաւ զիս «արփեկի» (Մ. Պէտիկրապետեան):

Հոկտեմբեր 17-ի իրիկուն, Հայաստանի ձայնասփիւռը զուժեց Աւետիք Իսահակեանի մահը, անսահման սուգով լեցնելով բոլոր հայերու սիրտերը, ուր ալ դառուին անոնք, ինչ գաղափարի ալ ծառային: Ու մենք տակաւին շուարած, չլմած, զահանգած ենք այս մեծ կորուստին դիմաց: Որովհետեւ Աւետիք Իսահակեանի մահով մեծ մարդ մը չէ միայն մեր կորսնցուցածը, այլ շատ աւելի մեծ բան մը, մեր տառապանքներու, խղճերու, երազներու մարմնացումը: Ան վաղուց անձ մը ըլլալէ զադրած էր արդէն ու եղած մարմնացած գաղափար բոլոր հայերու համար, հայրենիքէն ներս թէ դուրս:

Աւետիք չկրցածք հաշտուիլ իր մահուան հետ: Օրերով սպասեցինք որ հրաշքով մը հերքուէր Երևանի ռաւոյտի տուած լուրը. օրերով մղձաւանջի մը մէջէն անցանք, և Հոկտեմբեր 21-ի զիշերը, պահ մը հրաշքը իրականացած կարծեցինք: Աւագած էինք օրնդունիչ օր բանալու այդ զիշեր, երբ անսահման հրճուածքով լսեցինք վարպետին կենդանի ձայնը: Ծանօթ էր իր ձայնը մեզի. ուրիշ շատ անգամներ լսած էինք զայն Հայաստանի ձայնասփիւռէն. կասկած չկար այդ ձայնին վաւերականութեան մասին: Ուրեմն ո՞ր չար սատանան օրերով սեցուցած էր արեւը, մեր կեանքը դժոխքի վերածած սխալ լուրի մը տարածումով:

Երկար չտեսեց մեր պատրանքը սակայն: Քիչ յետոյ անսահման հիասթափութեամբ իմացանք որ Իսահակեանի տարի մը առաջ ձայնագրուած մէկ պատգամն էր որ կը տրուէր մեզի:

Աւետիք առաջին հարցումը որ յամառօրէն կը ներկայանայ մեր մտքին այն է թէ ո՞վ պիտի կարենայ գրաւել տեղը այս մարդուն որ իր անձին մէջ կը խտացնէր մեր անցեալի փառքն ու տառապանքը, մեր ներկայի ճիգն ու խանդավառութիւնը և մեր ապագայի երազները:

Ո՞վ պիտի կարենայ, իր անձով ու հեղինակութեամբ, լեցնել այն խոր ու լայն անդունդը որ Իսահակեանի մահով կը բացուէր մեր ազգային կեանքին մէջ: Ո՞վ պիտի կարենայ պարտադրել այն յարգանքը, ակնածանքը, վստահութիւնը որ այս մարդու չուքը միայն կը բաւէր թելադրել, սիրով, հաճոյքով: Ո՞վ իր ձայնը լսելի պիտի կարենայ ընել բոլորին — մառաւորականին, զրոյին, գիտունին, պետական մարդուն, տարազիր հայուն: Ո՞վ իր ողջոյնները պիտի զրկէ աշխարհացրիւ հայութեան և իր պատգամներով զեռ վառ պահէ մեր յոյսին ֆահր ու կանգուն՝ մեր խարխուղ հաւատքը:

Անսահման էր այս մարդուն բարոյական ազդեցութիւնը Հայաստանէն ներս, և այդ ազդեցութեան միակ աղբիւրը իր սիրտն էր, այն մշտականակալ ալը որ կրնար ջուր հասցնել ամէն բանի որ լաւ է և ուրկէ կը թխէին իր սրտաուռ երգերը և իր պարզ, անսեթեւեթ խօսքը: Եւ այս մարդուն ազդեցութիւնը կը հասնէր մինչև հեռաւոր անկիւնները աշխարհի մէջ ցրուած հայութեան, իր սիրով միջոցով այս ժողովուրդին համար, անոր լեզուին համար, անոր պատմութեան համար, անոր անցեալի փառքին, ներկայի վերելքին և ապագայի չքեղ հեռանկարին համար: Ո՞վ պիտի սրտապնդէ զմեզ հիմա մեր արիւննոտ դատի յաղթանակին համար:

Մեր ժողովուրդի իմաստութեան մարմնացումն էր Իսահակեանը: Բնականէն առատօրէն օժտուած այդ շնորհով, Թումանեանի և Յովհաննէսեանի մահէն յետոյ կարձեռ անոնց հոգին ալ իջած էր այս մարդուն վրայ, կրկնապատկելով անոր աստուածային իմաստութիւնը:

Իր ամբողջ կեանքը, իր զուլալ երգերը, իր կենդանի խօսքը, Իսահակեանը նուիրեց իրեն ծնունդ ատուող ժողովուրդին. տառապեցաւ աշխարհային ժողովուրդի ցաւերով և աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր, ոչ ոք իրեն չափ բաժին ունեցաւ մեր հայրենիքի վերելքին մէջ:

Անսահման սիրով սիրեց մեր ժողովուրդն ու մեր երկիրը. փառաւորեց զանոնք իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, ու փառաւորեց զանոնք իր մահով ալ: Որովհետեւ Հայաստանէն սկսած մինչև Մոսկուա, մինչև Պալքանեան ու Պալիկի երկիրները,

ՊԱՅՏՈՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր վերջին հաղորդագրությունները յիշած էինք որ Ս. Աթոռս վերաքննության դիմած էր, Երուսաղեմի Նախնական Ստեանի այն վճիռին դէմ, որով այդ դատարանը իր իրաւասութեանց սահմաններէն դուրս ելնելով, կը բռնաբարէր Հայոց Պատրիարքութեան եւ իր Միաբանութեան անկապտելի իրաւունքները Տէրտէրեան Եպս.ի Միաբանութեանս դէմ բացած դատին կապակցութեամբ: Ուրախ ենք ըսել որ վտանգուած արդարութիւնը վերահաստատուեցաւ իր տեղը Վերաքննիչ Ստեանի որոշումով: Արդարեւ Վերաքննիչ Ստեանը, Սեպտ. 2-ի եւ Հոկտ. 7-ի նիստերուն մէջ, լսելէ յետոյ երկու կողմերը, իր վճիռը արծակեց Հոկտ. 21-ին ի նպաստ Միաբանութեանս, Նախնական Ստեանի իրաւասութեան սահմանէն դուրս հռչակելով այս խնդրով զբաղիլը, եւ հետեւաբար չեղեալ համարելով անոր տուած վճիռը ընդդէմ Միաբանութեանս:

Տէրտէրեան Եպս. վերաքննութեան մէջ կորսնցնելէ հոտք դիմեց Վճռաբեկ Ստեանին, որուն վճիռն կը սպասուի:

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք Վերաքննիչ Ստեանի դատավճիռին մեծագոյն եւ գլխաւորագոյն մասը, իր շահեկանութեան եւ վաւերագրային արժէքին համար: —

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՐՈՅ

Իսկ միւս կողմէն մինչև Մոնկոլիա ու Չինաստան՝ պիտի տարփողուի հիմա անգամ մըն ալ այս մարդուն փառքը, որ ալ ամբողջովին կը պատկանի իրեն ծնունդ տուող ժողովուրդին ու երկրին:

Ու հայ ժողովուրդն ալ, հասարակ աշխատաւորէն սկսած մինչև պետական ամենաբարձր պաշտօնատարը, մինչև գրողն ու զինուոր, գլխոցաւ փառաւորել իր մեծ զաւակը, անսահման սիրով ու յարգանքով, իր ողջութեան ատեն եւ իր մահուան մէջ:

Ու մենք տակաւին շուրաւ, շլմած, զահանգած ենք այս կորուստին դիմաց: Որովհետեւ բանաստեղծուհիին ըսածին պէս Խահակեանը արարատ մըն էր Արարատին դիմաց. էջմիածին էր էջմիածնայ քով, Զուարթնոց մըն էր անոր խորտակուած չքեղութեամբ. մեր ներկան էր իր հզօր թափով, մեր ապագան էր իր լայն հորիզոնով, պայծառ երկինքով ու վսեմ երազներով:

Ու հիմա մենք մէկ մարդու մահով քանի՜ անձ, քանի՜ անձնաւորութիւն հողին կը յանձնենք:

Ո՞ր կորուստը սգանք մենք հիմա:

Մեծ բանաստեղծը սգանք, որ այնքան

սրտառու է կերպով իմ, քու, իր, ամենուն սէրը, ցաւը, յոյսը, երազը, գայրոյթը երգեց, թէ՛ հոյակապ առաջնորդը: Դարերու փորձառութիւնը իր մէջ խտացուցած իմաստունը, թէ՛ անկաշառ հայրենասէրը: Անստղիւտ ազգասէրը, թէ՛ ամենուն դէմ սիրտը բաց մարդասէրը: Աւանդապահը, թէ՛ յառաջապահը:

Ո՞վ կրնար այս մարդուն չափ, անոր պէս, սիրել հինը, առնել անկէ ինչ որ արժէք է, ինչ որ գեղեցկութիւն է եւ նոյն ատեն հասկնալ, գնահատել, գուրգուրալ նորին վրայ: Անսահման թանգարան մըն էր Խահակեանի սիրտը ուր հին արժէքները իրենց տեղը ունէին ու նորերը իրենցինը:

Ու հիմա երբ այս տողերը կը գրուին, վարպետի մարմինը կը յանձնուի հայրենի հողին, Երեանի բանթէռնին մէջ, իր հին գրչի եղբայրներուն քով, ճիշդ Կոմիտասին մօտ, նոր փառք մըն ալ աւելցնելով հայկական այդ տաճարին: Ու մենք տակաւին լրիւ կերպով չհաշտուած իր մահուան գաղափարին հետ, ցաւով, յարգանքով, ակնածանքով կը խոնարհինք հեռուէն իր թարմ հողակոյտին:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ